

Шевченко А. О.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Особливості розвитку волі у дітей молодшого шкільного віку з легким ступенем інтелектуальних порушень

Проблема волі дітей з легким ступенем інтелектуальних порушень привернула до себе увагу, як тільки цю категорію стали виділяти з усієї маси осіб з відхиленнями у розвитку. Спостерігаючи за життям дітей з легким ступенем інтелектуальних порушень, дослідники підкреслювали недостатність волі у них і саме через це зробили висновок про те, що це є характерною особливістю дитини з інтелектуальними порушеннями [10, с. 148].

Цю думку висловлювали також в своїх працях провідні психологи, які займалися даною проблемою.

Багато авторів відзначають недолік ініціативи у дітей з легким ступенем інтелектуальних порушень, невміння керувати своїми діями, невміння діяти у відповідності зі скільки-небудь віддаленими цілями [9].

Рубінштейн С. Я., в своїй праці «Психологія розумово відсталого школяра» приводив такий приклад порушення волі дітей: «Дитині потрібно пришити відірваний гудзик. Але вона не робить цього, якщо під рукою немає голки і нитки. Проявити ініціативу їй важко. Важко вирішити задачу - дитина йде в школу, не приготувавши уроку» [11, с. 169].

Слабкість вольової саморегуляції в учнів впливає на навчання. Такий висновок можна зробити, якщо ознайомитися з думками вченого Синьова В. М. [13, с. 303], який вважав що найбільше недостатність волі у дитини з легким ступенем інтелектуальних порушень проявляється у навчальній діяльності. Він казав про те, що учні не вміють самостійно визначити цілі, спланувати свої дії, контролювати послідовність та правильність їх виконання.

Якщо є якісь труднощі у виконанні завдання дитина швидко стає виснажливою та відволікається від завдання, може його спрощувати. Також

мета уроку, яку поставив вчитель, може бути спотворена дитиною та ніколи не досягнутою.

У дітей з легким ступенем інтелектуальних порушень словесна регуляція власних дій формується значно пізніше, ніж у дітей з нормальним розвитком і з істотними відхиленнями [5, с. 134]. Учням важко тривалий час утримувати мету своїх дій, вони кидають справу незавершеною, якщо їх ніяк не стимулювати.

Кравець Н. П., зазначає, що для школярів з легким ступенем інтелектуальних порушень навчання реалізувати вольові зусилля є дуже нелегким. Зазвичай їм потрібна постійна, активна підтримка з боку дорослого [4, с. 159].

Для дітей молодшого шкільного віку з легким ступенем інтелектуальних порушень характерними можна вважати такі прояви, як безініціативність, несамотійність, слабкість внутрішніх спонукань, сугестивність, слабка мотивація [10].

Якщо дитині з легким ступенем інтелектуальних порушень дуже захотілося отримати конкретну іграшку або будь-яку іншу річ, вона проявляє достатню наполегливість і цілеспрямованість, виявляє вміння подолати певні труднощі і навіть деяку опосередкованість, обдуманість поведінки. Саме на це явище особливу увагу звертала Макарчук Н. О. [6, с. 265].

Отже, можна зробити висновок, що слабкість волі виявляється у таких дітей не завжди і не в усьому. Вона виступає лише в тих випадках, коли діти знають, як треба діяти, але при цьому не відчують в цьому потреби.

Саме через таке порушення волі у дитини з легким ступенем інтелектуальних порушень присутній недорозвиток довільності пізнавальних процесів [8].

Розумова діяльність дітей з вадами інтелекту завжди спрямована на кінцевий результат, а не на пошук способу його одержання. Рефлексія власних пізнавальних дій, якщо на це не звертається спеціальна увага, у них майже не виникає навіть у старшому шкільному віці.

Ільїн Є. П., вважає, що особливості розвитку вольових якостей дитини з легким ступенем інтелектуальних порушень проявляються також і в її ставленні до впливів оточуючих. Зазвичай це проявляється в сугестивності, некритичному сприйманні вказівок і порад оточуючих людей, відсутності спроби перевірити, зіставити ці вказівки і поради з власними інтересами і схильностями [2, с. 164]. Дитину легко умовити образити свого братика чи зламати улюблену річ.

На нашу думку, саме ця особливість має дуже небезпечний вплив на дитину. Так як їй дуже просто можна вселити думки про скоєння негативних вчинків. Така дитина може потрапити у біду.

Ті ж діти по відношенню до окремих вказівок можуть проявити впертість, безглуздий опір розумним доводам, непереборне прагнення зробити наперекір тому, про що їх просять [12].

Синьов зауважував: «Однією із особливостей вольової регуляції розумово відсталих школярів є те, що вони безпосередньо реагують на зовнішні подразники, не задумуючись над результатами такої поведінки» [13, с. 306]; також можуть бути схильними до наслідування інших людей та часто здійснюють безглузді поведінкові акти, позбавлені мети та сенсу.

Коваленко В. Є. визначає також несформованість ієрархії мотивів, переважання органічних потреб, бідність, ситуативність та пасивність інтересів також характеризує вольову регуляцію поведінки школяра [3, с. 243].

Зважаючи на всі вищеперераховані особливості волі молодших школярів з легким ступенем інтелектуальних порушень, на нашу думку, слід розвивати та корегувати вольові якості дитини.

Розвиток волі у школярів з легким ступенем інтелектуальних порушень, як і інших психічних функцій, - процес тривалий і протікає уповільнено [7, с. 237]. Однак можна помітити, що в учнів з інтелектуальною недостатністю при спеціальній організації навчання і виховання поступово відбуваються зрушення в розвитку навмисних психічних процесів - підвищується стійкість і

поліпшується розподіл уваги, збільшується продуктивність пам'яті, спостерігаються невеликі позитивні зрушення.

Важливе завдання корекційної роботи у є створення умов для розвитку в учнів свідомої довільної поведінки. З цією метою можна використовувати прийом моделювання типових ситуацій вибору з наступним пошуком різних варіантів виходу з них [6, с. 315].

Одним із напрямлень корекції вольової регуляції діяльності та поведінки дитини є казкотерапія, що проявляється у тому, що дитині у доступній формі показують життя людей, вчинки та їх наслідки [4].

Також можна використовувати у своїй роботі різноманітні ігри для дітей. Вони використовуються як засіб самовираження, досягнення емоційної стійкості і саморегуляції [1].

Як допоміжні засоби, можна застосовувати дихальну гімнастику та музикотерапію – розвивають навички саморегуляції та самоконтролю поведінки.

Отже, аналізуючи наукові джерела спеціальної психології та педагогіки щодо розвитку вольової сфери молодшого школяра з легким ступенем інтелектуальних порушень, ми дійшли до висновку, що вона характеризується незрілістю, недоліком ініціативи, невмінням керувати своїми діями, невмінням діяти у відповідності з віддаленими цілями. Найбільше недоліки волі проявляються у навчанні. Дитина безініціативна, має високу навіюваність, нецілеспрямована, не має власних мотивів до виконання завдань. Через це страждають інші психічні процеси дитини. Саме том важливою є система корекційних заходів стосовно покращення вольової сфери.

Література

1. Бондар Н. Є. Арт-терапевтичний супровід особистісного розвитку розумово відсталих дітей / Н. Є. Бондар, О. С. Дикуша. // Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: Матеріали всеукр.наук.-практ.конф.. – 2007. – С. 4–6.

2. Ильин Е. П. Психология воли. 2-е изд. / Е. П. Ильин. – СПб: Питер, 2009. – 368 с. – («Мастера психологии»).

3. Коваленко В. Є. Психолого-педагогічне забезпечення професійно-трудої соціалізації розумово відсталих молодших школярів / В. Є. Коваленко. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2015. – №30. – С. 241–245.

4. Кравець Н. П. Літературні ігри і виховання розумово відсталих учнів як активних читачів / Н. П. Кравець. // Медобори-2006. – 2015. – №5. – С. 155–173.

5. Кривотулова Я. С. Дослідження особливостей емоційних станів молодших школярів з розумовою відсталістю / Я. С. Кривотулова. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – №6. – С. 130–135.

6. Макарчук Н. О. Особистісна саморегуляція підлітків з порушеннями розумового розвитку : Монографія / Н. О. Макарчук. – Київ: Фенікс, 2014. – 448 с.

7. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – 312 с.

8. Намазбаева Ж. И. Некоторые особенности личности учащихся вспомогательной школы / Ж. И. Намазбаева. – Алма-Ата: КазПИ, 1985. – 71 с.

9. Пахомова Н. Г. Спеціальна психологія / Н. Г. Пахомова, М. М. Кононова. – Полтава: АСМІ, 2015. – 389 с.

10. Петрова В. Г. Психология умственно отсталых школьников: Учебное пособие / В. Г. Петрова, И. В. Беякова. – Москва: Академия, 2002. – 160 с.

Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2111 "Дефектология" / С. Я. Рубинштейн. – Москва: Просвещение, 1986. – 192 с.

12. Савченко К. В. Розвиток волевих якостей молодших школярів як умова їх навчальної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / Савченко К. В. – Київ, 2007. – 22 с.

13. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини / В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна. – Київ: Знання, 2008. – 359 с.